

BUDDSODDWR MEWN POBL.
INVESTOR IN PEOPLE

Gwasanaethau Cymraeg Estyn mewn Perthynas ag Arolygiadau

Prif Swyddfa:

Llys Angor, Heol Keen, Caerdydd, CF24 5JW

Ffôn: 029 2044 6446: Ffacs: 029 2044 6448

Swyddfa Gogledd Cymru:

Ty Broncoed, Parc Busnes Broncoed, Yr Wyddgrug, CH7 1HP

Ffôn: 029 2044 6447 Ffacs: 01352 758506

Diben

Mae'r daflen hon yn:

- rhoi amlinelliad i'n cwsmeriaid o'r gwasanaethau Cymraeg y mae Estyn yn eu darparu mewn perthynas ag arolygiadau o'r darparwyr addysg a hyfforddiant sy'n cael eu rhestru isod; ac yn
- darparu canllawiau i arolygwyr ar sut i ddarparu'r gwasanaethau Cymraeg hynny wrth gynnal arolygiadau.

Mae'r daflen yn seiliedig ar Gynllun Iaith Gymraeg Estyn, a gafodd ei gymeradwyo gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg ym mis Mawth 2003.

Cyflwyniad

Estyn yw Arolygiaeth Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru.

Ei diben yw:

- darparu arolygiadau o safon uchel i ddarparwyr addysg a hyfforddiant a gwasanaethau cysylltiedig yng Nghymru; a
- rhoi cyngor doeth ac annibynnol, ar sail tystiolaeth arolygiadau, i Lywodraeth Cynulliad Cymru i'w helpu i lunio ac arfarnu polisiau addysg a hyfforddiant.

Mae Estyn yn gyfrifol am arolygu'r ddarpariaeth yn y sectorau addysg a hyfforddiant canlynol:

- ysgolion meithrin a lleoliadau addysgu nas cynhelir gan y wladwriaeth¹;
- ysgolion cynradd;
- ysgolion uwchradd;
- ysgolion arbennig gan gynnwys ysgolion arbennig
- annibynnol;
- •unedau cyfeirio disgyblion;
- •ysgolion annibynnol;
- •addysg bellach;
- •addysg oedolion a chymuned;
- •gwasanaethau cymorth i ieuenctid;
- •asiantaethau ieuenctid gwirfoddol;
- •AauALI;
- •addysgu a hyfforddi athrawon;
- •hyfforddiant yn seiliedig ar waith;
- •cwmnïau gyrfa; ac
- •elfennau addysg, gyrfaoedd a hyfforddiant y Fargen Newydd.

Egwyddor cydraddoldeb

Mae Estyn wedi ymrwymo i'r egwyddor o drin y Gymraeg a'r Saesneg yn gyfartal wrth ddarparu gwasanaethau ar gyfer y cyhoedd yng Nghymru. Rydym wedi ymrwymo i ddarparu gwasanaethau o safon uchel, pa un a ydynt drwy gyfrwng y Gymraeg neu'r Saesneg.

---

¹ Lleoliadau addysgu nas cynhelir gan y wladwriaethyw ysgolion meithrin dydd, grwpiau chwarae a chanolfannau dydd yn y sectorau annibynnol, preifat a gwirfoddol.

Rydym yn gweithredu'r egwyddor o gydraddoldeb yn ein holl waith arolygu.

Mae hyn yn cynnwys y gwasanaethau arolygu yr ydym yn eu darparu ein hunain a'r arolygiadau y bydd arolygwyr annibynnol dan gytundeb yn eu cynnal. Y mae arolygwyr annibynnol yn arolygu tua 400 o ysgolion bob blwyddyn.

Arolygu

Mae cydraddoldeb i'r Gymraeg a'r Saesneg yn ein holl waith arolygu yn golygu y byddwn yn:

- darparu gwasanaethau dwyieithog lle bynnag y bo gofyn amdanynt;
- sicrhau bod pob cytundeb arolygu yn cydymffurfio â thelerau ein Cynllun Iaith;
- sicrhau bod manylebau cytundebau yn cynnwys gofynion penodol ynglyn â defnyddio'r Gymraeg;
- darparu canllawiau ysgrifenedig ar faterion yn ymwneud â'r Gymraeg ar gyfer staff sy'n ymdrin â chytundebau, ac ar gyfer arolygwyr annibynnolsy'n gweithredu ar ein rhan;
- defnyddio datganiadau sicrhau ansawdd gan gontractwyr ar y materion hyn wrth archwilio tendrau arolygu. Gallwn ddefnyddio'r amodau arolygu yn y cytundeb i sicrhau bod contractwyr yn gweithredu adrannau perthnasol ein Cynllun Iaith;
- monitro sampl o arolygiadau er mwyn sicrhau eu bod yn cydymffurfio â gofynion ein Cynllun Iaith ac amodau'r cytundeb arolygu;

- defnyddio'r wybodaeth yn deillio o'r gwaith monitro i sicrhau gwelliannau yn y modd yr ydym yn darparu gwasanaethau Cymraeg, yn ôl yr angen;
- gweithredu, yn ôl yr angen, ar sail materion mewn perthynas ag ansawdd ein gwasanaeth Cymraeg yn codi o'r holiaduron y mae darparwyr yn eu llenwi yn dilyn arolygiadau; a
- chynnal trafodaethau rheolaidd gyda Bwrdd yr Iaith Gymraeg ynglŷn ag ansawdd ein gwasanaeth arolygu Cymraeg a gweithrediad y bwriadau yn ein Cynllun Iaith.

I Cyfarfodydd arolygu

Mewn perthynas â chyfarfodydd â rhieni, cyrff llywodraethu, a chyfarfodydd eraill, a gynhelir fel rhan o broses arolygu, y mae Estyn, lle bo'n briodol, yn:

- Ysgrifennu at bob darparwr yng Nghymru i ofyn i'r corff llywodraethol neu'r awdurdod priodol a fydd angen cyfieithu Cymraeg-Saesneg mewn cyfarfodydd arolygu. Y corff llywodraethu neu'r awdurdod priodol sy'n gyfrifol am benderfynu a fydd angen gwneud hynny, ar sail ystyriaethau yn cynnwys dymuniadau'r rhieni a natur ieithyddol y darparwr sy'n cael ei arolygu a'r ardal y mae'n ei wasanaethu. Bydd y cyfrifoldeb ar y corff llywodraethol neu'r awdurdod priodol i hysbysu Estyn am unrhyw newid i'r penderfyniad yn ystod y cyfnod yn arwain at yr arolygiad.
- Mynnu bod rhaid darparu gwasanaeth cyfieithu, lle y gofynnwyd am hynny, wrth wahodd contractwyr i gyflwyno tendr ar gyfer arolygu. Mae hyn yn wir

hefyd am bob arolygiad sy'n cael ei arwain gan Arolygwyr ei Mawrhydi.

- Monitro i ba raddau y mae timau arolygu yn cyflawni gofynion y cytundeb o ran darparu gwasanaeth cyfieithu.

Canllawiau i arolygwyr ar ddarparu gwasanaeth cyfieithu mewn cyfarfodydd arolygu

Er mwyn sicrhau y caiff pawb siarad yn Gymraeg neu Saesneg mewn cyfarfodydd arolygu, dylai arolygwyr:

- sicrhau bod gwasanaeth cyfieithu yn cael ei ddarparu lle y nodwyd hynny yn y cytundeb neu drefniadau arolygu;
- sicrhau wrth drefnu'r cyfarfodydd arolygu bod ystyriaeth yn cael ei rhoi i'r trefniadau ymarferol y bydd eu hangen ar gyfer darparu'r gwasanaeth hwnnw; a
- chytuno rhag blaen â'r corff llywodraethol a fydd y gwasanaeth cyfieithu yn cael ei ddarparu naill ai drwy:
  - ddefnyddio cyfarpar cyfieithu ar y pryd; neu
  - gynnal y cyfarfod yn ddwyieithog.

Lle bydd contractwyr yn defnyddio gwasanaeth cyfieithu ar y pryd:

- yr asiantaeth arolygu sydd yn gyfrifol am y gost, a dylid ystyried hynny wrth lunio'r tendr am y cytundeb arolygu.

Lle bydd y cyfarfod yn cael ei gynnal yn ddwyieithog, dylai'r arolygydd sydd yn cadeirio'r cyfarfod:

- wneud datganiad clir ar ddechrau'r cyfarfod yn nodi bod croeso i unrhywun sydd yn bresennol siarad yn Gymraeg neu yn Saesneg;
- sicrhau bod unrhyw gwestiynau neu sylwadau ganddo/ganddi neu gydweithiwr iddo/iddi yn ddwyieithog, a glynu at yr egwyddor honno drwy gydol y cyfarfod; a
- rhoi crynodeb yn Saesneg o unrhyw sylw a wneir yn Gymraeg gan rieni, llywodraethwyr neu bersonau eraill.
- monitro sampl o arolygiadau er mwyn sicrhau eu bod yn cydymffurfio â gofynion ein Cynllun Iaith ac amodau'r cytundeb arolygu.

Adroddiadau arolygu

Gall unrhyw berson sy'n gysylltiedig â'r darparwr sy'n cael ei arolygu ddisgwyl gweld adroddiad dwyieithog lle bu gofyn am hynny gan y darparwr. Os na ofynnir am adroddiad dwyieithog, fersiwn Saesneg yn unig a

gyhoeddir. Bydd adroddiad dwyieithog yn cael ei ddarparu yn unol â pholisi awdurdod lleol yn achos darparwr y mae'n ei gynnal.

Sylwadau ar y canllawiau hyn

Os oes gennych unrhyw sylwadau, dylech ysgrifennu at: Mererid Williams, Arolygydd Rheoli, Estyn, Llys Angor, Heol Keen, Caerdydd CF24 5JW.

Cwynion

Mae Estyn yn delio â phob cwyn am ei wasanaeth Cymraeg yn unol â'r amserlen y cytunwyd arni yn nhrefn gwynion Estyn. Mae'r drefn hon i'w gweld ar ein gwefan www.estyn.gov.uk. Byddwn yn ystyried pob cwyn yn ofalus, drwy archwilio tystiolaeth, darparu ymateb a gweithredu newidiadau dilynol, lle bo angen.

